אָמַר לֵיהּ – תירץ רב אשי לרבינא, כִּי מִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דִּידָן מִשְׁתַּבַּע – אדם נשבע לפי מה שאנו מבינים את לשונו, ואינו נשבע כפי מחשבתו, וַאֲנַן לָא מַסְקְנַן נַפְשָׁן אִשּׁוּמְשָׁמֵי – ואין עולה על דעתנו שמה שאמר אם לא ראיתי כעולי מצרים, כוונתו לנמלים, אלא אנו מבינים כוונתו שראה ששים ריבוא בני אדם כיוצאי מצרים, ולכן שבועתו שבועת הבאי. הגמרא מקשה שמצאנו שאדם נשבע כפי מחשבת ליבו:

וְעַל דַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ לָא עָבִיד אִינִישׁ דְּמִשְׁתַּבַּע – וכי לא מצאנו שאדם נשבע כפי מחשבתו ולא כפי שאנו מבינים את דבריו, וְהָתַנְיָא – הלא שנינו בברייתא, אדם המודה במקצת הטענה וכופר במקצתה, כְּשֵׁהֵן – הדיינים מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ, אוֹמְרִים לוֹ, חֲיֵי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל תְּנַאי שֶׁאתה חושב בְּלִבְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּינוּ – דעת הדיינין וְעַל דַּעַת בֵּית דִּין של מעלה. ומבארת הגמרא, לְאַפּוֹקֵי מַאי – במה הנשבע יכול להערים על בית דין, שכדי למונעו מכך הוצרכו להשביעו על דעת בית דין, לָאו לְאַפּוֹקֵי – ודאי הוצרכו להשביעו כדי שלא יערים באופן זה, כגון דְּאַסֵּיק לְהוּ לְאַסְקוּנֵדְרֵי – שיקח חתיכות עץ קטנות של משחק, וְאַסֵּיק לְהוֹן שְׁמָא זוּזֵי – ויקרא להם בשם 'מעות', וכדי שלא יערים להישבע שאינו חייב חתיכות עץ קטנות, השביעו אותו הדיינים על דעתם. ומוכיחה הגמרא, מִדְּקָאָמַר עַל דַּעְתֵּינוּ – ממה שאמרו שצריך להשביעו על דעת הדיינים, מִכְּלָל דַּעֲבִיד אִינָשׁ דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ – יש להוכיח שאדם נשבע לפי מחשבתו, ולכן אם לא היינו משביעים אותו על דעתנו, כשהיה הלוה נשבע שאינו חייב לחבירו מעות, אף על פי שאנו מבינים את דבריו שאין הוא חייב ממון לחבירו, היה הלווה מתכוון שהוא אינו חייב לחבירו חתיכות עץ שהוא קורא להם מעות, והיתה שבועתו חלה על חתיכות עץ הללו. ואם כן קשה, שגם באומר 'אם לא ראיתי כעולי מצרים' אפשר לפרש כוונתו שראה קן של נמלים וקרא שמם 'עולי מצרים', ולא תהיה שבועתו שבועת הבאי. מתרצת הגמרא, לֹא – אין חוששים שמא קרא לחתיכות עץ קטנות בשם מעות, אלא הטעם שמשביעים אותו על דעתנו היא לְאַפּוֹקֵי מִקַּנְיָא דְּרָבָא – כדי שלא יערים על בית דין ויעשה תחבולות שעל ידיהן נשבע שבועת אמת על סמך דברי פיו ממש, ואין צריך להגיע למחשבת לבו, ואף על פי כן לא יתחייב בשבועתו ממון, וכמו המעשה שהיה ב'קניא דרבא' המובא להלן.

המעשה בקניא דרבא:

דְּהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה מַסֵּיק בְּהַהֲרֵיהּ זוּזֵי – מעשה באדם שהיה נושה בחבירו מעות, וכשהגיע זמן פרעון ההלואה, אֲתָא לְקַמֵּיהּ – בא המלוה לדין לפני דְּרָבָא, וְאָמַר לֵיהּ המלוה לְלֹוֶה, זִיל – לֵךְ פְּרַע לִי את חובך. אָמַר לֵיהּ הלווה למלוה פְּרַעְתִּיךְ חלק מהחוב. אָמַר לֵיהּ רָבָא ללווה, כיון שהמלוה טוען שלא פרעת לו כלום מהחוב, ואתה מודה שחלק מהחוב עדיין לא פרעת, אִם כֵּן אתה מודה במקצת וְזִיל אִישְׁתַּבַּע לֵיהּ דְּפַרַעְתֵּיהּ – לך השבע לו שפרעת [שבועה דאורייתא של מודה במקצת], אַוֵל – הלך הלווה וְאַיְיתֵי קַנְיָא וְיָהֵיב זוּזֵי בְּנַוֵּיהּ – והביא קנה חלול ושם מעות בתוך הקנה כפי השיעור שהמלוה תובע ממנו, וַהֲוָה מְסַתְּמִיךְ וְאָזֵיל וְאָתֵי עֲלֵיהּ לְבֵי דִינָא – ובא הלווה לבית הדין כשהוא נשען והולך על קנה זה. וכשהגיע זמן השבועה אָמַר לֵיהּ הלווה לַמַּלְוֶה, נְקוֹט הַאי קַנְיָא בְּיָדָךְ – החזק קנה זה בידך, נָסֵב סֵפֶר תּוֹרָה – לקח הלווה ספר תורה בידו, וְאִישְׁתַּבַּע דְּפַרַעְיֵהּ כָּל מָה דַּהֲוָה לֵיהּ בִּידֵיהּ – ונשבע הלווה שפרע למלוה כל מה שהיה לו בידו ממעות ההלואה. [וגירסת הר"ן: וְאִשְׁתַּבַּע דְּיָהֵיבְית לָךְ זוּזֵךְ – ונשבע שנתן למלוה את מעותיו], כשנוכח דְּהוּא מַלְוֶה שהלווה נשבע לשקר, רָגַז וְתָבְרֵיהּ לְהַהוּא קַנְיָא –כעס ושבר את הקנה וְאִישְׁתַּפַּךְ דִּנְהוּ זוּזֵי לְאַרְעָא – ונשפכו המעות שהיו בקנה על הארץ, וְאִישְׁתַּכַּח דְּקוֹשְׁטָא אִישְׁתַּבַּע –ונמצא שהלווה נשבע באמת, כי בשעה שנשבע היו המעות ביד המלוה. וכיון שחוששים למקרה מעין זה שנוסח השבועה הוא אמת ואף על פי כן מצליח הנשבע להערים על בית דין ולא להישבע על דעתם, אומרים לו הדיינים קודם השבועה 'הוי יודע שלא על תנאי שבלבך אנו משביעים אותך אלא על דעתינו ועל דעת בית דין'.

הגמרא מקשה עוד שמצאנו שאדם נשבע כפי מחשבתו:

וְאַבַּיְתִּי לָא עָבִיד דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ – וכי עדיין לא מצאנו שאדם נשבע על דעת עצמו, ולא כפי שאנו מבינים את לשונו, וְהָתַנְיָא בברייתא, וְכֵן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבוֹת מוֹאָב שיקבלו את התורה, אָמַר לָהֶם, הֱווּ יוֹדְעִים שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּכֶם אֲנִי מַשְׁבִּיעַ אֶתְכֶם, אֶלָּא עַל דַּעְתִּי וְעַל דַּעַת הַמָּקוֹם אני משביע אתכם, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר בפסוק המדבר על השבועה שהשביע משה את בני ישראל (דברים כט יג): 'וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְכֶם' וגו'. ומבררת הגמרא, מַאי אָמַר לְהוּ מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל – מה אמר להם משה לישראל, ומדוע היה צריך לומר להם שלא ישבעו על דעתם, לָאו הָכִי קָאָמַר לְהוּ – וכי לא כך אמר להם, דִּלְמָא עֲבִידְתּוּן מִילֵּי וְאָמְרִיתּוּן עַל דַּעְתֵּינוּ – שמא תקראו לדבר מסוים שם חדש, ותאמרו שאתם נשבעים כפי דעתכם שקראתם לו שם חדש, וּמִשּׁוּם הָכִי אָמַר לְהוּ עַל דַּעְתִּי – לכן אמר להם משה שישבעו על דעתו, ולא יוכלו לטעון שנשבעו לפי השם החדש שהמציאו. ומבררת הגמרא, לְאַפּוֹקֵי מַאי – כדי להוציא מאיזו אפשרות הוצרך משה לומר להם שישבעו על דעתו, לָאו לְאַפּוֹקֵי דְּאַסֵּיקוּ שְׁמָא לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֱלוֹהַּ – האם משה רבינו לא בא לשלול את האפשרות שיקראו לעבודה זרה בשם אלוה, ואם לא ישביעם על דעתו, ישבעו בני ישראל שיעבדו לאלוה, וכוונתם תהיה לעבודה זרה שהמציאו לה שם אלוה, מִכְּלָל דַּעֲבִיד אִינִישׁ דְּמִשְׁתַּבַּע אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ – ומוכח מזה שאדם נשבע לפי מחשבתו ולא לפי מה שאנו מבינים את דבריו. וקשה, שאם כן אף באומר 'אם לא ראיתי כעולי מצרים' נפרש את כוונתו על קן של נמלים שקרא שמם עולי מצרים, ולא תהיה שבועתו שבועת הבאי.

הגמרא דוחה את הראיה השניה:

לֹא – חששו של משה לא היה שמא יקראו לעבודת כוכבים בשם אלוה, כיון שאין לחשוש שאדם נשבע וכוונתו לפירוש משונה שהוא חושב מעצמו, אלא הסיבה שהשביעם משה על דעת המקום ועל דעתו, היתה משום שמצינו פסוק שבו עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֱלֹקֵי אֱלוֹהַּ – נקראת בשם אלוה, דִּכְתִיב (שמות יב יב) 'וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם וגו', וכיון שכן הוא לשון הפסוק, חשש משה שכוונת בני ישראל כשישבעו ויאמרו אלוה תהיה לעבודה זרה, ולכן השביעם משה רבינו על דעתו ועל דעת המקום. אבל ודאי אין לחשוש שאדם הנשבע כוונתו לפירוש משונה, כגון שקורא לנמלים עולי מצרים.

הגמרא מביאה כמה קושיות מדוע לא השביעם משה רבינו באופנים אחרים שאין לטעות בפירושם:

מקשה הגמרא, מדוע היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, וְלִשְׁבַּע יַתְהוֹן דְּמַקַּיְימִיתּוּן מִצְוֹת – שישביע אותם שיקיימו מצוות, ואי אפשר יהיה לפרש את לשונם על עבודה זרה. מתרצת הגמרא, שאם היה משה משביעם לקיים מצוות מַשְׁמַע מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים את מצות המלך שמושל באותו הזמן וּמְצַוֶּה לעמו מה לעשות.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו מצוות, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא וְלִשְׁבַּע יַתְהוֹן דְּמַקַּיְימִיתּוּן כָּל מִצְוֹת – שישביע אותם שיקיימו את כל המצוות, ולא יוכלו לומר שכוונתם לקיים רק את מצות המלך. מתרצת הגמרא, אם היה משה משביעם שיקיימו את כל המצוות, מַשְׁמַע מִצְוַת צִיצִית –יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים רק מצות ציצית, ואפשר לפרש כן את מה שנשבעו על קיום כל המצוות, דְּאָמַר מַר, שְׁקוּלָה מִצְוַת צִיצִית כְּנֶגֶד כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, וזה נלמד מהכתוב (במדבר טו לט) 'וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה''. וציצית בגמטריא שש מאות, ויש בציצית שמונה פתילים וחמש קשרים, ומנין ציצית עם הקשרים והפתילים הוא שש מאות ושלש עשרה, כמנין תרי"ג מצות, וכשאדם מתעטף בציצית הוא זוכר את כל המצוות.

המשך בעמוד נ

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו את כל המצוות, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִישַׁבַּע יָתְהוֹן דְּמֵקַיְּימִיתוּן תּוֹרָה** – יכל להשביעם שיקיימו תורה, ואי אפשר לפרש את המילה תורה אלא על קיום כל התורה שציוה הקדוש ברוך הוא. מתרצת הגמרא, אם היה משה משביעם שיקיימו תורה, **מַשְׁמַע תּוֹרָה אַחַת** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים רק תורה אחת, תורה שבכתב.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו תורה [בלשון יחיד], עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִישַׁבַּע יָתְהוֹן דְּמֵקַיְּימִיתוּן תּוֹרוֹת** – יכל להשביעם שיקיימו תורות [בלשון רבים], והשבועה תהיה גם על תורה שבכתב וגם על תורה שבעל פה. מתרצת הגמרא, אם היה משה משביעם שיקיימו תורות, **מַשְׁמַע תּוֹרַת מְנָחָה תּוֹרַת חַטָּאת תּוֹרַת אָשָׁם** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים תורת מנחה חטאת ואשם, שנאמר בהם לשון 'תורה', במנחה – (ויקרא ו ז) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה', בחטאת – (ויקרא ו יח) 'זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת', ובאשם – (ויקרא ז א) 'וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם'.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו תורות, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִישַׁבַּע יָתְהוֹן דְּמֵקַיְּימִיתוּן [תּוֹרוֹת] וּמִצְוֹת** – יכל להשביעם שיקיימו תורות ומצוות. מתרצת הגמרא, שכאמור למעלה, שבועת [**תּוֹרוֹת**], **מַשְׁמַע תּוֹרַת הַמִּנְחָה** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים תורת המנחה, ושבועת **מִצְוֹת, מַשְׁמַע מִצְוַת הַמֶּלֶךְ** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם לקיים מצות המלך.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו תורות ומצוות, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִישַׁבַּע יָתְהוֹן דְּמֵקַיְּימִיתוּן תּוֹרָה כּוּלָּהּ** – יכל להשביעם שיקיימו את התורה כולה. מתרצת הגמרא, אם היה משה משביעם שיקיימו **תּוֹרָה כּוּלָּהּ, מַשְׁמַע עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – יכלו בני ישראל לכוון בליבם שהם נשבעים רק שלא לעבוד עבודה זרה, אבל לא על שאר המצוות. **דְּתַנְיָא** – וכמו ששנינו בברייתא, **חֲמוּרָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ כְּאִילּוּ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה כּוּלָּהּ**, שנאמר בקרבן עבודה זרה (במדבר טו כב) 'וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת', ומבואר בפסוק שהעובד עבודה זרה כעובר על כל המצוות, ולומדים מזה שהכופר בעבודה זרה כמקיים כל המצוות, ואם כן יכלו בני ישראל בשבועתם על 'התורה כולה' לכוון רק על עבודה זרה.

מוסיפה הגמרא ומקשה, אף שלא היה מועיל אם היה משביעם שיקיימו את התורה כולה, עדיין לא היה צריך משה רבינו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום, אלא **וְלִישַׁבַּע יָתְהוֹן דְּמֵקַיְּימִיתוּן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְתוֹרָה כּוּלָּהּ** – יכל להשביעם שלא יעבדו עבודת כוכבים ובנוסף לזה יקיימו את התורה כולה, **אִי נַמִי** – או שיכל להשביעם שיקיימו **שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת**. ואם היה משביעם באחד מאופנים אלו בהכרח שכוונתם להישבע על קיום כל המצות, ומדוע היה צריך משה רבנו להשביעם על דעתו ועל דעת המקום.

אֶלָּא – הגמרא חוזרת בה ומבארת את טעמו של משה רבינו באופן שונה, **מִשֶּׁה רַבֵּינוּ מִילְּתָא דְּלֹא מְרִיחָא נָקֵט** – משה רבינו השביעם על דעתו ועל דעת המקום, ועל ידי כך נכלל בשבועתם קיום כל המצוות בלא שיטרח לבאר את דבריו.

שנינו במשנה, שהנודר ואומר 'יאסר ככר זה עלי **אִם לֹא רָאִיתִי נָחָשׁ בְּקִרְקֹרֶת בֵּית הַבַּד**', הרי זה בכלל נדרי הבאי, כיון שלא קיים נחש שהוא בקורת בית הבד:

מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי לא קיים נחש גדול כמו קורת בית הבד, **וְהָא הָהוּא חִוְיָא דַּהֲוָה בְּשַׁנֵּי שָׁבוֹר מַלְכָּא רְמוּ לֵיהּ תְּלֵיסַר אוּרָוָתָא דְּתִיבְנָא וְכָלַע יָתְהוֹן** – הלא היה נחש בימי שבור מלכא מלך פרס שהטילו לפניו שלש עשרה אורוות סוסים מלאות תבן, והנחש בלע אותם, וכיון שמצינו שבלע כמות כזו ודאי שהיה גדול יותר מקורת בית הבד.

מתרצת הגמרא, **אֲמַר שְׁמוּאֵל**, המשנה אינה מדברת שאמר שראה נחש הגדול בקורת בית הבד, שהרי זה דבר שיכול להיות ואין זה נדרי הבאי, אלא מדובר **בְּטָרוּף** – שאמר שראה נחש העשוי בקעים בקעים, כמו קורת בית הבד שיש בה חריצים ובקעים.

מקשה הגמרא, אם כן מדוע כשאומר אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד נדר הבאי הוא, הרי ראה נחש הדומה לשאר נחשים, כי **כּוּלְּהוּ נָחֲשֵׁי מִיטְרַח מִטְרַח בְּעֵי** – כל הנחשים עשויים בקעים בקעים. מתרצת הגמרא, כל הנחשים יש להם בקעים רק בצוארם ולא בגבם, והוא אומר **אַגַּבּוֹ טָרוּף קָאָמְרִינַן** – שראה נחש שיש לו בקעים בגבו.

מקשה הגמרא, אם כן שכוונתו לנחש טרוף, מדוע שנינו במשנה שנדרי הבאי הם באומר אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד, **וְלִתְנֵי טָרוּף** – יאמר התנא שמדובר באומר אם לא ראיתי נחש טרוף. מתרצת הגמרא, **מִילְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָא מַשְׁמַע לָן** –המשנה מלמדת אותנו חידוש נוסף אגב החידוש העיקרי, שהחידוש העיקרי במשנה הוא שהנודר שראה נחש טרוף נדרי הבאי הוא, ומה ששנינו במשנה שלשון הנודר היא שראה נחש בקורת בית הבד, הוא כדי ללמדנו, **דְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד גַּבּוֹ טָרוּף** – שקורת בית הבד יש בה חריצים ובקעים.

שואלת הגמרא, **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** שקורת בית הבד יש בה בקעים. משיבה הגמרא, שהנפקא מינה היא **לְמֶקַח וּמֶמְכָּר**, **וּלְמַאי לָךְ** שהַמּוֹכֵר **קוֹרַת בֵּית הַבַּד לַחֲבֵירוֹ** אף על פי שלא פירש לו שרוצה קורה עם חריצים, **אִי נַמִי גַּבּוֹ טָרוּף אֵין** – אם יש בקעים וחריצים בקורה חל המקח, **וְאִי לָא** – אם אין בקעים בקורה, **לָא** חל המקח, כיון שאדם הקונה מחבירו קורת בית הבד כוונתו לרכוש קורה שיש בה חריצים כמו כל הקורות של בית הבד.

משנה

בתחילת הפרק (כ:) שנינו ארבעה נדרים המותרים, והשלישי הוא נדרי שגגות. משנה זו מבארת מהם נדרי שגגות.

נְדָרֵי שְׁגָגוֹת כיצד, ומביאה המשנה שלושה אופנים:

האופן הראשון:

כגון שאמר קונם ככר זה עלי **אִם אָכַלְתִּי** היום **וְאִם** [–או אם] **שָׁתִיתִי** היום, ונדר כן משום שהיה סבור שלא אכל ולא שתה, **וְלאחר** מכן **נִזְכַּר שֶׁאָכַל וְשָׁתָה**, ואם היה זוכר בשעת נדרו לא היה נודר. וכמו כן אם תלה נדרו בדבר שהוא עתיד לעשות, כגון שאמר קונם ככר זו עלי **שֶׁאֲנִי** [–אם אני] **אוֹכֵל** היום, **וְשֶׁאֲנִי** [–או אם אני] **שׁוֹתֶה** היום, **וְאחר** כך **שָׁכַח** את נדרו **וְאָכַל וְשָׁתָה**, ולא זכר שעל ידי זה הוא נאסר בככר. אופנים אלו נחשבים לנדרי שגגות ואינם חלים כלל ומותר באותה ככר.

האופן השני:

אם נדר והיתה לו טעות בסיבת הנדר, כגון **שֶׁאָמַר**, **קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי**, ופירש שהוא מדירה משום **שֶׁנִּבְּתָה** משם **אֶת בִּיתִי**, **וְכן** אם פירש שהוא מדירה משום **שֶׁהִכְּתָה אֶת בְּנִי**, **וְלאחר** מכן **נוֹדַע שֶׁלֹּא נִבְּתָה**, ואם היה יודע שלא הכתה ושלא נגבה לא היה מדירה, ואם כן הדירה בטעות. וגם אופן זה נחשב לנדרי שגגות, ואין הנדר חל כלל.

האופן השלישי:

כשהיתה טעות בגוף הנדר, כגון **שֶׁרָאָה אוֹתָן** – קבוצת אנשים **שֶׁאוֹכְלִין** תְּאֵנִים שלו, **וְאָמַר** הֲרֵי תאנים אלו **עָלַיִּכֶם קָרְבָּן** –אסורים לכם בנדר כקרבן, **וְלאחר** מכן **נִמְצְאוּ** האוכלים שהם **אָבִיו וְאָחִיו, וְהָיוּ עַמָּהֶן** גם בני אדם **אֲחֵרִים** שאינם קרוביו, ואם היה יודע שאביו ואחיו שם, היה מוציאם מן הכלל, ולא היה מדירם, ואם כן לגביהם היה הנדר בטעות, ולא חל עליהם הנדר כלל.

ונחלקו בית שמאי ובית הלל לגבי האחרים שהיו עמהן האם עליהם חל הנדר, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** הֵן – אביו ואחיו, **מוּתָּרִים**, **וּמַה שֶּׁעִמָּהֶם** – שאר האנשים שהיו איתם, נשארים **אֲסוּרִים**, משום שלגביהם לא היתה לו שום טעות. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵלּוּ וָאֵלּוּ** – בין אביו ואחיו ובין האחרים שהיו עמהם, **מוּתָּרִין**, משום שמתחילה אסרם בנדר אחד, וכיון שהנדר בטל בחלקו, הוא מתבטל כולו.

גמרא

תָּנָא בברייתא, **כָּשֵׁם שֶׁנִּדְרֵי שְׁגָגוֹת מוּתָּרִין** כמבואר במשנתינו, **כָּךְ שְׁבוּעוֹת שְׁגָגוֹת מוּתָּרוֹת**, וכגון שנשבע שלא יאכל ככר פלוני אם אכל אתמול, ובשעה שנדר חשב שלא אכל אתמול, ואחר כך נזכר שאכל, אינו נאסר בככר.

מבררת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי** – עד היכן ההיתר של **שְׁבוּעוֹת שְׁגָגוֹת**, ומבארת, שמדובר אפילו באופן שהיה על הנשבע לחוש שמא הוא טועה ולא להישבע, **כְּגוֹן** המעשה שהיה עם **רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי**, שנחלקו כיצד סבר רב בדבר הלכה מסוים, **וְהֲדִין** – אחד מהם **אָמַר, שְׁבוּעָתָא דְּהָכִי אָמַר רַב** – הריני נשבע שכך אמר רב, **וְהָדִין** – וחבירו **אָמַר, שְׁבוּעָתָא דְּהָכִי אָמַר רַב** – הריני נשבע שכך אמר רב. ואף שהיה על כל אחד ואחד לחשוש שמא הוא טועה, שהרי חבירו בטוח להיפך, אף על פי כן זה נחשב לשגגה, ואם היו תולים איסור מסוים בשבועה זו, כגון שהיו אומרים שבועה שלא אוכל פירות אם לא אמר רב כך, לא היו נאסרים בפירות, משום **דְּכָל חַד וְחַד** – כל אחד ואחד מהם **אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ** – לפי מה שהיה סבור, **שַׁפִּיר קָמִשְׁתַּבַּע** –הרי הוא נשבע על האמת, ולכן אף אם נתברר שטעה, אינו נאסר בפירות.

שנינו במשנה, **רָאָה אוֹתָן** – קבוצת אנשים **שֶׁאוֹכְלִין** תאנים שלו, ואמר הרי תאנים אלו עליכם קרבן, ולאחר מכן, נמצאו אביו ואחיו, והיו עמהן בני אדם אחרים שאינם קרוביו. ונחלקו בית שמאי ובית הלל האם רק אביו ואחיו מותרים והאחרים נשארים באיסורם, או שכולם מותרים משום שנדר שהותר מקצתו הותר כולו:

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים נוספת האם נדר שהותר מקצתו הותר כולו:

תְּנַן הָתָם – שנינו מחלוקת כעין זו במשנה לקמן (סו.), לגבי מי שנדר שלא יאכל בשר שלושים יום, ושכח שבשבתות יש מצוה לאכול בשר, **פּוֹתְחִין** לו **בְּכבוד שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים**, והחכם שואל אותו אילו היית יודע שמצוה לאכול בשר בשבת, האם היית נודר, ואם אומר לאו מתירים לו. **וְגָרְאִשׁוֹנָה חָיְישׁ** החכמים **אוֹמְרִים**, שאחר שהתיר החכם את הנדר, **אוֹתָן חֲמִשָּׁה** – שבתות וימים טובים **מוּתָּרִים**, **וּשְׁאָר כָּל חֲמִשָּׁה** שבהם לא טעה, נשארים **אֲסוּרִים**, וכדעת בית שמאי במשנה, שנדר שהותר מקצתו לא הותר כולו. **עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימֵּד**, שנֶּדֶר שֶׁהוּתַּר מִקְצָתוֹ הוּתַּר כֻּלּוֹ, כדעת בית הלל במשנה.

הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו בית שמאי ובית הלל האם נדר שהותר מקצתו הותר כולו:

אָמַר רַבָּה, דִּכוּלֵּי עָלְמָא – בין בית שמאי ובין בית הלל, מודים שבאופן של המשנה, **כָּל הֵיכָא דְּאָמַר** – אם אחר שנתברר לו שאביו ואחיו היו ביניהם, אמר, **אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם הָיִיתִי אוֹמֵר** את הנדר באותו לשון שאמרתי מתחילה 'כולכם **אֲסוּרִין**', אלא שהייתי מוסיף 'חוץ **מֵאַבָּא**', הדין הוא **דְּכוּלְּהוּ** – שאר האנשים שאכלו מהתאנים **אֲסוּרִין וְאַבִּיו מוּתָּר**, משום שזה לא נקרא נדר שהותר מקצתו, שהרי לגבי האחרים אינו משנה את הלשון 'כולכם אסורין' שאמר בתחילה, ולגבי אביו אף על פי שבטל הנדר כלפיו, הרי הוא מסביר שמעולם לא נכלל ב'כולכם', ואם כן, אין בנדרו לא טעות בעיקרו, שהרי אביו לא נכלל מעולם ב'כולכם', ולא טעות בלשונו שהרי נשאר בלשונו הראשון ואינו משנהו. **וְלֹא** נֶחְלְקוּ בית שמאי ובית הלל, **אֶלָּא בְּאוֹמֵר** אחר שנתברר שאביו ואחיו ביניהם, **אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם הָיִיתִי אוֹמֵר** את כל הנדר בלשון שונה, 'פלוני ופלוני **אֲסוּרִין וְאַבָּא מוּתָּר**', שמכיון שהוא אומר עכשיו שאם היה יודע שאביו ביניהם היה מחליף דבריו ואומר 'פלוני ופלוני', ובנוסף לזה הוא מוציא את אביו מן הנדר, ואם כן אביו שהוא חלק מהנדר אינו נאסר, הרי זה נדר שהותר מקצתו, וסוברים בית הלל שנדר שהותר מקצתו הותר כולו. ובית שמאי סוברים שאף אם הנדר הותר מקצתו, דווקא החלק שטעה בו הותר, ומה שלא טעה בו לא הותר.

אגרות קודש

המשך מהעמוד הקודם

ב) מה שהזכרתי במכתבי אודות קו השלישי דגמ"ח, הנה נוסף על שלימות הענין נוגע גם בתוכן מכתבי כו', כי הרי העסק בהפצת המעינות חוצה ובכלל בהשפעה על הזולת ה"ז ענין דגמ"ח.

ג) נהניתי ממ"ש אשר ממשיך באמירת השיעורים בישיבת... ות"ח אשר כותב שנתעורר יותר רוח הלימוד מאשר בזמן העבר, ובודאי מצדו הוא מוסיף גם בענינים דיראת שמים, כיון שזקוק הוא ביותר עתה למרז"ל (ברכות ו, ב) כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, וה"ה בלימוד התורה, ובפרט לרבים.

המשך בעמוד הבא